

Таким чином створювалися умови для переоцінки кожним студентом способів невербального вираження себе і формування умінь адекватно “читати” експресію інших. У процесі аналізу була виявлена жорсткість і однозначність в відображенні окремих елементів невербальної поведінки, що вимагало внесення відповідних змін в хід тренінгу. Увага зверталася та те, щоб суб’єктивне поле значень відповідало об’єктивно існуючим значенням. В разі виявлення розходжень, в діяльність студента вносилися корективи. Одночасно знімалась і однозначність в використанні власного невербального репертуару.

Висновки. Результатом проведеної роботи були зміни в невербальній поведінці студентів, які виражалися в уміннях більш адекватно сприймати партнера по спілкуванню, швидко й відповідно реагувати на зміни в ситуаціях комунікативної взаємодії, перебудувати свої дії на основі отриманої інформації.

Список використаних джерел

1. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком / А.А.Бодалев. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 2000с.
2. Лабунская В.А. Невербальные средства общения / В.А.Лабунская. – Ростов: Изд-во Рост.ун-та, 1979. – 135с.
3. Макаренко А.С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду / А.С.Макаренко. – К., 1954. – (Твори: в 7т. / А.С.Макаренко; т. 4).
Стаття надійшла до редакції 27.07.2010р.

УДК: 377.112

Т.С. Сулима
аспірантка Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ПСИХОЛОГО–ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У СВІТЛІ БОЛОНСЬКИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ

У статті розглядаються психолого–педагогічні умови підготовки компетентного педагога професійного навчання.

Ключові слова: педагог професійного навчання, компетентність, компетенції, професійна компетентність.

В статье рассматриваются психолого–педагогические условия подготовки компетентного педагога профессионального обучения.

Ключевые слова: педагог профессионального обучения, компетентность, компетенции, профессиональная компетентность.

The article deals with the psychological and pedagogical conditions for the preparation of a competent teacher training.

Key concepts: teacher training, competence, professional competence.

Актуальність. Професійно-педагогічна освіта в Україні багато в чому повторює й відбиває загальні соціально-економічні проблеми національної економіки, доповнюючи їх своїми специфічними труднощами.

На самому початку ринкових реформ професійно-педагогічна освіта опинилася в скрутному стані і не зуміла адекватно адаптуватися до нових умов, вчасно зреагувати на швидко змінливі зовнішні умови. Криза бюджетного фінансування професійно-технічної освіти висунула на перший план проблему якості підготовки професійних педагогічних кадрів, протиріччя між зростанням вимог до системи професійної освіти й педагогічним професіоналізмом кадрів професійно-технічної освіти, потребою у кваліфікованих робочих кадрах й об'єктивних труднощах професійної педагогічної підготовки викладачів професійного навчання.

Сучасному професійно-технічному навчальному закладу потрібний ерудований педагог професійного навчання, що вільно й критично мислить. Крім того, він повинен бути педагогічно компетентним, готовим до реалізації особистісного підходу в проектуванні стратегії власного професійно-особистісного становлення, здатний самоактуалізуватися у своїй професійній, педагогічній діяльності.

У педагогіці ідеї удосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців не є новими. Починаючи з 20-х років, радянські педагоги (В.І. Бондар, П. Каган, М.А. Петров, З. Худницька та ін.) активно вивчають досвід зарубіжних колег щодо оцінювання діяльності вчителя, проблем їхньої діяльності, педагогічної майстерності та формування вимог до його професії.

Тільки із середини 60-х років та у 70-х-80-х роках у працях О.А. Абдулліної, Н.В. Кузьміної та інших науковців зазначаються проблеми підвищення психологічної підготовки у навчанні, специфіка педагогічних умінь, професіограма радянського вчителя, особливості професійної педагогічної діяльності вчителів з досвіду роботи [1; 4].

У цьому контексті варто зазначити, що саме у 70-х роках з'явилися перші системні дослідження щодо проблеми підвищення фахового рівня, професійного становлення та вироблення нових вимог до знань і вмінь педагога, які актуальні і сьогодні.

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури та психолого-педагогічних досліджень останнього часу засвідчив, що у більшості науковців і дослідників немає єдиного бачення змісту підготовки і розвитку компетентного педагога професійного навчання. Науковцями розглядаються окремі компоненти професійної компетентності: професійна, педагогічна, психологічна [4], соціально-перцептивна, загальнокультурна, комунікативна [5].

У ракурсі нашого дослідження професійна компетентність педагога професійного навчання розглядається як інтегральне утворення, що репрезентоване системою теоретичних знань, практичних умінь, соціально значущих і професійно важливих якостей особистості, мотиваційно-ціннісної сфери та набутого досвіду, діалектичний взаємозв'язок яких забезпечує результативність та успіх в його професійній діяльності.

Компетентність педагога професійного навчання складається з двох інтегрованих один в одного складових: компетентності техніко-технологічної (інженерної) і компетентності психолого-педагогічної. При цьому техніко-технологічна компетентність є наочною або змістовною галуззю діяльності, тобто тією сукупністю знань, умінь, навичок і якостей особистості, яку необхідно передати учням в процесі здобування професійної освіти. Психолого-педагогічна компетентність, у свою чергу, є засобом, що забезпечує цю передачу.

Для розкриття сутності феномену компетентного педагога професійного навчання нами використано синергетично-діалектичну методологію. Використання цієї методології дало нам змогу розглядати процес формування компетентного педагога професійного навчання як систему сукупності різних форм і методів навчання, їх взаємодії та впливу на процес якісних змін у знаннях, вміннях і навичках, здатностях і якостях під час підготовки.

Окрім того, науковий аналіз даної проблеми свідчить, що вона завжди цікавила зарубіжних і вітчизняних педагогів. Та особливого значення вона набула з підписанням Україною Болонської декларації. Активний пошук концептуально-методологічних базових стандартів нового покоління, активна переорієнтація оцінки освітніх результатів у навчанні з поняття “підготовленість”, “освіченість”, “загальна культура”, “виховання” на поняття “компетенція”, “компетентність”, “компетентний” дозволяє нині модернізувати існуючі підходи до підготовки інженерно-педагогічних кадрів. Формування нової концепції освітнього результату викликало необхідність впровадження компетентнісного підходу до підготовки фахівців. Водночас розпочався інтенсивний науковий пошук шляхів забезпечення якості освітнього результату, яким і є фахівець, що має стати мобільним і конкурентноспроможним на ринку праці, забезпечити ефективну організацію професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Таким чином, підготовка компетентного педагога професійного навчання – це соціально важлива проблема, яка ускладнюється тим, що потребує постійного доробку, викликаного швидкими змінами, перебіг яких у суспільстві стає з кожним днем все більш відчутним.

Мета статті. Процес підготовки компетентного педагога професійного навчання ми розглядаємо у контексті здійснення ним у майбутньому навчально-виробничої діяльності до якої існують певні вимоги. Сучасний педагог професійного навчання окрім фахових знань і вмінь повинен мати стратегічне мислення, на чому наголошують провідні вчені і фахівці, вміти розробляти тактику досягнення заданого кваліфікаційного рівня, прогнозувати професійне зростання і самоствердження. Підготовка фахівця такого рівня вимагає науково-методичну роботу нововведень у вищих навчальних закладах, що є однією з важливих педагогічних умов.

Основна частина. Сучасні дослідження з питань ефективної підготовки інженерно-педагогічних кадрів наголошують на необхідності перегляду базових вимог, сформульованих системою професійної освіти до інженерно-педагогічних працівників. Не можна не погодитись з думкою вчених і практиків, які вважають, що вся система професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання має ґрунтуватися на компетентісно-орієнтованому підході, спрямованому на забезпечення професійної готовності випускників вищих професійних шкіл до здійснення навчально-виховної та навчально-виробничої діяльності у професійно-технічних навчальних закладах .

Безумовно, навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі повинен базуватись таким чином, щоб кожний студент отримав шанс стати повноцінною кваліфікованою особистістю. З огляду на це доцільним є впровадження передових технологій навчання, побудованих на психолого-педагогічному моделюванні завдань. На думку А.М. Столяренка педагогічне моделювання завдань можна здійснити шляхом наближення зовнішніх умов проведення занять до реальних умов професійної педагогічної діяльності. Йдеться про створення (імітацію) різних педагогічних ситуацій, які зазвичай є попередньо сплановані та ретельно підготовлені. Інший шлях – це наближення внутрішніх умов (психічних станів, переживань, переборювання психологічних труднощів, емоційних хвилювань тощо) до реальних ситуацій під час роботи в закладі професійного типу [6]. Тому розглядаючи проблему забезпечення необхідних психолого-педагогічних умов формування компетентного педагога професійного навчання в процесі фахової підготовки увага науково-педагогічних працівників кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького технічного університету акцентується не тільки на необхідності озброєння студентів певною сумою знань, умінь та навичок, а й умінні їх застосовувати в різних педагогічних ситуаціях, тобто на обов'язковій сформованості певних компетенцій.

Практичний досвід доводить ефективність традиційних, активних та інтерактивних форм і методів навчання, а саме: проведення лекцій з елементами дискусій, презентації, аналіз конкретних ситуацій, моделювання; практичні проекти, колективні завдання, тренінги під час семінарських занять тощо. Саме під час таких занять створюється позитивний психологічний клімат у студентській аудиторії, що дозволяє кожному вільно висловлювати власну думку, позицію щодо проблеми, яка обговорюється, створює ситуацію успіху, що обов'язково приведе до нових перемог в опануванні професії.

Особливу увагу у процесі дослідження ми звернули на таку форму навчання, як лекція. Її головною дидактичною метою (у класичному її розумінні) є формування орієнтованої основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу.

Тому можна передбачити, що лекція є лише підготовчим етапом, бо процес засвоєння знань “відтягується” на далеку перспективу. Проте – це не зовсім так. Адже, як свідчить власний досвід, лекції з елементами моделювання створюють необхідні умови для засвоєння знань та умінь студентів.

Більш широкого застосування у психолого-педагогічній підготовці компетентного педагога професійного навчання набрав тренінг. На це вказують результати наукового дослідження. Так, думку О.В. Чуйко, яка досліджує застосування тренінгових технологій на лекціях, цей метод спрямований на формування базових психологічних компетенцій особистості: вмінню ефективно спілкуватись, презентувати лідерські якості, підвищувати рівень мотивації у суб'єктів взаємодії тощо [7].

Особливістю тренінгової технології, на наш погляд, є ще й те, що її можна здійснювати як на лекційних, так і на практичних, семінарських та інших заняттях. Головним у цьому сенсі є спосіб, суть якого полягає не в “передаванні” викладачем певної суми правильних знань студенту, а в пошуку і “виробленні” ним власного знання, можливості бути творцем самого себе, своїх відносин з іншими людьми.

Роль традиційних методів в процесі підготовки до педагогічної діяльності велика за умов їх ефективного використання і розвитку під час викладання психолого-педагогічних дисциплін. Це сьогодні не викликає сумніву. Наступною педагогічною умовою є оцінка результатів навчання, яка повинна бути націлена на використання отриманих умінь та навичок на практиці. Оцінюється перш за все практична користь від занять по системі “зворотного зв'язку”, що створює необхідні психолого-педагогічні умови для підготовки педагога професійного навчання. Даний підхід включає три важливих компоненти учіння: визначення потреби у навчанні, процес навчання, ефективну педагогічну поведінку.

Відомо, що предметно орієнтована методологічна побудова навчальних курсів базується на науковому підході (системному, ситуаційному), причому на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях вона має свою специфіку, орієнтовану на виконання конкретних завдань. Так при підготовці бакалаврів за напрямом підготовки “Професійна освіта (за профілем)”, увага акцентується на науково-навчальній підготовці, магістрів за цим же напрямом – на науково-дослідницькому рівні, а освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста відображає національну специфіку зі зміщенням акценту на дослідницьку компетенцію.

Зазначені методологічні підходи під час навчання на “виході” дозволяють набути майбутньому педагогу професійного навчання необхідні знання і уміння в галузі фахових та психолого-педагогічних дисциплін (професійні якості), соціальні якості, пов'язані з комунікативними і організаторськими здібностями, індивідуальні лідерські якості, уміння працювати в команді, креативні якості, спрямовані на управління новаціями.

Крім того, при функціонуванні предметно-орієнтованої системи підготовки компетентного педагога професійного навчання відбувається трансформація її в структуру особистості із збереженням традиційної фундаментальності та універсальності.

На наш погляд, при функціонуванні таких умов, модель готовності майбутнього педагога професійного навчання передбачає мотиваційний, комунікативно-інформаційний, операційно-діяльнісний компоненти. Так мотиваційна готовність спрямована на розвиток творчого потенціалу, здатності до рефлексії, прагнення до наукового пошуку, постійного самовдосконалення і самореалізації. Комунікативно-інформаційний – накопичувати знання системи професійного навчання в її історичному розвитку та на сучасному етапі; знання норм професійної етики, когнітивної психології, психології особистості; сучасних інформаційних технологій; тощо. Операційно-діяльнісний компонент представлений вміннями і навичками оперування набутими знаннями в професійній діяльності.

Висновки. Реалізація основних положень дослідження дає змогу вважати представлену навчально-методичну систему професійної підготовки багатоаспектною, яку можна включити в модель підготовки педагога професійного навчання. Теоретичний аналіз здійсненого дослідження та досвід роботи з підготовки компетентного педагога професійного навчання дозволяє нам зробити висновок, що основними психолого-педагогічними умовами успішного формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання є оптимальне поєднання на заняттях традиційних та інтерактивних методів навчання, використання елементів моделювання під час лекційних занять та широке впровадження тренінгових технологій навчання. Проте, таке припущення потребує експериментальної перевірки.

Список використаних джерел

1. Абдуллина О.А. Проблемы педагогических умений в теории и практике высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина // Советская педагогика. – 1978. – №1. – С. 76–84.
2. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В.І.Бондар – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
3. Варданян Ю.В. Становление и развитие профессиональной компетентности педагога и психолога / Ю.В.Варданян. – М., 1998. – 179 с.
4. Кузьмина Н.В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н.В. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1984. – №1. – С.23.
5. Пуховська Л.П. Стратегія розвитку професіоналізму педагогів на зламі століть / Л.П. Пуховська // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – №2. – С. 29–32.
6. Прикладная юридическая психология / [под ред. А.М. Столяренко]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – С. 268–273.
7. Чуйко О.В. Застосування тренінгових технологій на лекції: з досвіду роботи / О.В. Чуйко // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: Четверті Ірпінські міжнародні науково-педагогічні читання. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2006. – С. 267–269.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2010р.